

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

У двох частинах
Частина 1

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

У двох частинах
Частина 1

Підручник

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора Р. Б. Шишки
та кандидата юридичних наук, доцента В. А. Кройтора

Затверджено

**Міністерством науки та освіти України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів**

ББК 67.9(4укр)304я73

Ц80

*Затверджено Міністерством науки та освіти України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
Лист № 1.4/18-Г-1059 від 14 травня 2008 р.*

Рецензенти:

- проф., д-р юрид. наук, академік АПрН України, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Академії муніципального управління (м. Київ) *В.В.Луць*;

- проф., д-р юрид. наук, завідувач кафедри цивільного права Одеської національної юридичної академії *О.Є.Харитонов*

Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1.

Ц80 Підручник / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Шишки Р. Б. та канд. юрид. наук, доц. Кройтора В. А. – Х.: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 516 с.

ISBN 978-966-610-176-4

Підручник розроблено колективом кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ на базі накопиченого досвіду викладання курсу «Цивільне право», загальних тенденцій новітніх навчальних технологій, як підсумок попередніх наукових і навчальних видань з цієї тематики.

В главах максимально збережено авторський підхід до викладення тем, вказані основні теоретичні концепції, наголошені певні проблеми із застосування норм цивільного законодавства, що стимулюватиме до кращого засвоєння навчального курсу цивільного права взагалі та його окремих інститутів.

Підручник адресовано студентам, молодим викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться проблемами цивільного права та цивільного законодавства, застосування його на практиці.

ББК67.9(4укр)304я73

ISBN 978-966-610-176-4

© Кройтор В.А., Шишка Р. Б., Чалий Ю. І. та ін., 2008

© Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2008

Автори:

- Апанасюк М. П. – канд. юрид. наук – § 1 глави 20.
- Батожська О.В. – §§ 2-6 глави 20 (у співавторстві з Кройтором В. А.).
- Вакулович Е. В. – канд. юрид. наук – глава 11 (у співавторстві з Кройтором В.А.).
- Венедіктова І. В. – канд. юрид. наук, доцент – глава 21.
- Д'ячкова Н. А. – канд. юрид. наук – глава 8 (у співавторстві з Кройтором В. А.).
- Зайцев О. Л. – канд. юрид. наук, доцент – глава 12.
- Красицька Л. В. – канд. юрид. наук, доцент – § 1 глави 16 (у співавторстві з Сліпченко С. О.)
- Кройтор В. А. – канд. юрид. наук, доцент – глава 8 (у співавторстві з Д'ячковою Н. А.), глава 11 (у співавторстві з Вакулович Е. В.), §§ 2-6 глави 20 (у співавторстві з Батожською О. В.).
- Лісніча Т. В. – § 2 глави 16 (у співавторстві з Сліпченко С. О.).
- Мандрика Л. М. – канд. юрид. наук, – глава 19.
- Мічурін Є. О. – канд. юрид. наук, доцент – глави 9 (§§ 1,3,8 – у співавторстві з Шишкою Р. Б.), 10, 19, §§ 1-7 глави 18 (у співавторстві з Шишкою Р. Б.), §12 глави 18.
- Молчанов Р. Ю. – § 3 глави 16 (у співавторстві з Сліпченко С. О.).
- Москалюк В. Ю. – канд. юрид. наук – § 10 глави 7.
- Самойлов М. О. – канд. юрид. наук, доцент – глава 3.
- Селіванов М. В. – канд. юрид. наук, доцент – глави 22, 24.
- Сліпченко С. О. – канд. юрид. наук, доцент – глава 6 (§§ 3,4 у співавторстві з Чапічадзе Я. О.), глава 16 (§1 у співавторстві з Красицькою Л. В., § 2 у співавторстві з Ліснічою Т. В., § 3 у співавторстві з Молчановим Р. Ю.).
- Смотров О. І. – канд. юрид. наук – глава 15.
- Соболев О. В. – канд. юрид. наук – § 9 глави 18.
- Резніченко С. В. – канд. юрид. наук, доцент – §§ 10, 11 глави 18.
- Рябченко О. П. – доктор юрид. наук, професор – § 9 глави 7.
- Чалий Ю. І. – канд. юрид. наук, доцент – глави 4, 5, 17.
- Чапічадзе Я. О. – канд. юрид. наук, доцент – §§ 3, 4 глави 6 (у співавторстві з Сліпченко С. О.).
- Шишка О. Р. – канд. юрид. наук – §§ 1-8 глави 7 (у співавторстві з Шишкою Р. Б.).
- Шишка Р. Б. – докт. юрид. наук, професор – глави 1, 2, §§ 1-8 глави 7 (у співавторстві з Шишкою О. Р.), §§ 1,3,8 глави 9, 13, 14, §§ 1-7 глави 18 (у співавторстві з Мічурініним Є. О.), §§ 2-7 глави 18, 23.

Зміст

ВСТУП.....	6
ПРОГРАМА навчальної дисципліни : «Цивільне право» за напрямом «Право» для всіх форм навчання	8
Глава 1. Поняття цивільного права та його система	31
Глава 2. Цивільне законодавство України	49
Глава 3. Загальна характеристика цивільного права зарубі- жних країн.....	67
Глава 4. Цивільні правовідносини.....	83
Глава 5. Підстави виникнення, зміни або припинення циві- льних прав та обов'язків.....	92
Глава 6. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. захист цивільних прав і охоронюваних законом інте- ресів	100
Глава 7. Фізична особа	109
Глава 8. Опіка і піклування.....	181
Глава 9. Юридичні особи	195
Глава 10. Участь держави, Автономної Республіки Крим, тери- торіальних громад у цивільних правовідносинах	253
Глава 11. Об'єкти цивільних прав	257
Глава 12. Правочини у цивільному праві.....	273
Глава 13. Представництво у цивільному праві.....	306
Глава 14. Строки у цивільному праві.....	327
Глава 15. Позовна давність.....	339
Глава 16. Особисті немайнові права фізичної особи.....	350
Глава 17. Загальні положення про речове право	363
Глава 18. Право власності.....	371
Глава 19. Право спільної власності.....	411
Глава 20. Захист права власності.....	421
Глава 21. Речові права на чуже майно	437
Глава 22. Загальні положення про право інтелектуальної власності	456
Глава 23. Авторське право та суміжні права.....	472
Глава 24. Право промислової власності.....	502

ВСТУП

Практика застосування Цивільного кодексу України (далі – ЦК) свідчить, що цивільні відносини отримали стабільну основу для свого подальшого розвитку. Проте залишилась низка не досить чітко врегульованих цивільних правовідносин, які потребують вдосконалення їх позитивного регулювання і спричиняють потребу внесення змін та доповнень у нього. Крім того, існує конкуренція норм цивільного та господарського права, що регулюють одні і ті ж відносини і можливість вирішення однотипних спорів по різному, що саме по собі є небажаним явищем та не сприяє єдності правозастосувальної практики.

У підручнику проведена ідея, що чинне цивільне право є єдиним і має розвиватися у напрямку сучасного вектору розвитку відповідно ідеям його гармонізації та універсалізації. Його основу складає ідея про визначальну цінність права, його верховенство над законом, поділу права на приватне та публічне, можливість застосування прецеденту та широкому застосуванню договору для врегулювання відносин між автономними суб'єктами права. На національному рівні можуть бути певні особливості, але не настільки суттєві щоб мова йшла про особливе цивільне право України. Скоріше мова йде про його прояви в формальному (позитивному) праві і доктрині в Україні.

Метою цього підручника є викладення основних положень новітнього цивільного законодавства, та підготовка правознавців на його основі. Низка новел з'явилась у ЦК буквально в останній момент, вони проходять апробацію практикою, яка потребує вишколу тих, хто застосовує норми цивільного законодавства. Одночасно провідною ідеєю цього видання є те, що студенти, у яких обмаль часу для ознайомлення із складними конструкціями, разом із матеріалом підручника мають вивчати і норми ЦК, для розуміння яких викладений у підручнику матеріал є компасом.

Редактори намагалися максимально зберегти стиль авторів. Крім того, позитивний матеріал свідомо не обтяжувався дета-

лізацією та аналізом всіх теоретичних положень, норм актів цивільного законодавства та прикладами із практики. Це – завдання для практичних занять та більш глибокого вивчення спеціальної літератури.

Колектив авторів та редактори щиро вдячні рецензентам доктору юридичних наук, професору, академіку АПрН України В. В. Луцю, доктору юридичних наук, професору Є. О. Харитонову за слушні зауваження та поради. Творчий колектив наперед висловлює вдячність за критичні зауваження та пропозиції фахівців.

Скорочення

ВАСУ – Вищий арбітражний суд України;
ВР – Верховна Рада;
ВВР – Відомості Верховної Ради України;
ВГСУ – Вищий господарський суд України;
ВСУ – Верховний Суд України;
ГК – Господарський кодекс України;
ГПК – Господарський процесуальний кодекс України;
ЖК – Житловий кодекс України;
ЄДРПОУ – Єдиний державний реєстр підприємств і організацій України;
ЗК – Земельний кодекс України;
КК – Кримінальний кодекс України;
КЗпШС – Кодекс про шлюб та сім'ю Української РСР;
КТМ – Кодекс торговельного мореплавства України;
МВС – Міністерство внутрішніх справ України;
НБУ – Національний банк України;
ПВСУ – Пленум Верховного Суду України;
СК – Сімейний кодекс України;
ФДМ – Фонд державного майна України;
ЦК – Цивільний кодекс України;
ЦК УРСР – Цивільний кодекс Української РСР 1963р.;
ЦК РФ – Цивільний кодекс Російської Федерації;
ЦПК – Цивільно-процесуальний кодекс України;

Навчальне видання

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Підручник

У двох частинах.

Частина 1.

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора Р. Б. Шишки
та кандидата юридичних наук, доцента В. А. Кройтора

Затверджено Міністерством науки та освіти України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів

Редакторське опрацювання, верстка - А.С. Тяпкін

Підписано до друку 04.08.08. Формат 64x80/16. Папір офсетний. Гарнітура
Palatino Linotype. Умов. друк. арк. 26,9. Обл.-вид. арк. 29,1. Зам. №17.

Видавництво Харківського національного університету внутрішніх справ
Свідоцтво про Державну реєстрацію ДК № 3087 від 22.01.2008 р.